

RØYKEN
kommune

*Grønn, nær
og levende*

^^^

Innkjøpsstrategi for Røyken kommune

2017-2020

Vedtatt av kommunestyret 15.06.2017

Innhold

Innledning.....	2
Overordnet mål	3
Innkjøp i Røyken kommune i dag	3
E-handel	3
Proessen rundt elektroniske anskaffelser	3
Utfordringer.....	4
Regelverket rundt offentlige anskaffelser.....	5
Miljø og klima	5
Etisk handel og arbeidslivskriminalitet.....	6
Lokale leverandører	6
Lærlinger.....	7
Vekting mellom pris og kvalitet.....	7
Roller	7
Forholdet til andre selskaper	7
Vedlegg 1 – Roller og ansvar i anskaffelsesprosessen	8
Vedlegg 2 – Forpliktelser til miljø og samfunnsansvar	9
Vedlegg 3 – Svart økonomi er en tyv	13

Innledning

Innkjøp og anskaffelser er en stor del av Røyken kommunes totale utgifter, og omfatter alle våre virksomheter inkludert kommunale foretak.

Anskaffelser utgjør om lag 30 prosent av kommunens samlede utgifter. I 2016 anskaffet Røyken kommune varer og tjenester for 460 millioner kroner.

Kommunens anskaffelser skal først og fremst støtte arbeidsprosessen i våre kjernevirksomheter. Gode rutiner for anskaffelser er derfor av stor strategisk betydning for Røyken kommunes tjenesteproduksjon. Det er avgjørende for at vi når målene våre, har kontroll og styring, bruker ressursene effektivt og får økt verdiskapning.

Anskaffelsene skal dessuten balansere mellom kommunens interne behov og kommunens samfunnsansvar. Dette samfunnsansvaret innebærer blant annet at innkjøpene i Røyken kommune er lovlige, etiske og miljøvennlige.

Innkjøpsstrategien setter rammene og gir retningslinjer for hvordan Røyken kommune skal forholde seg til innkjøp av varer, tjenester og bygg- og anleggsanskaffelser samt avtaler om leie og leasing.

Hovedhensikten med innkjøpsstrategien er å sikre at kommunens anskaffelser bidrar til at ansatte får en mer effektiv arbeidsdag og at kommunen drives kostnadseffektivt. Strategien er også et verktøy for å motvirke arbeidslivskriminalitet og redusere avfall og forurensing som følge av innkjøpene.

Per Morstad
rådmann

Overordnet mål

Alle anskaffelser og innkjøp i Røyken kommune skal utføres i henhold til lovverket og på en profesjonell, effektiv, miljøvennlig og etisk forsvarlig måte. Anskaffelsesprosessen skal bidra til kostnadseffektivitet, og må gjennomføres av personer med riktig kompetanse.

Det skal tas hensyn til universiell utforming når Røyken kommune velger varer og tjenester.

Innkjøp i Røyken kommune i dag

I 2016 utførte Røyken kommune innkjøp for 460 millioner kroner.

Innkjøpsavdelingen består av ett årsverk (innkjøpssjef). Det er imidlertid utlyst en stilling som innkjøpsrådgiver, og innkjøpsrådgiveren skal etter planen være på plass i slutten av august 2017.

Innkjøp opptil 100.000 kroner utgjør drøyt 80 % av kommunens innkjøp. Det innebærer et høyt antall leverandører, og dette kan være et uttrykk for at det mangler rammeavtaler på flere områder og at det skjer lekkasjer til leverandører det ikke er inngått avtaler med.

E-handel

I Røyken har vi benyttet oss av e-handel i flere år. Røyken er blant de 15 kommunene i Norge som har størst andel e-handel. I dag utføres e-handel ved at bestillingen av varer/tjenester skjer fra elektroniske kataloger med korrekte priser i en e-order. E-handel gir god statistikk over forbruket vårt, og en mer bevisst holdning til hva vi kjøper. Innføringen av e-handel sikrer avtalelojalitet og en effektiv bruk av de rammeavtalene kommunen har.

I dag utføres bestillingene fra de elektroniske katalogene i ett system, mens fakturaene kommer i økonomisystemet Agresso. Det er et mål å få et system med en totalløsning for både bestilling og mottak av fakturaer.

Prosessen rundt elektroniske anskaffelser

Et koordinerende elektronisk verktøy for konkurransegjennomføring og kontraktsoppfølging vil gjøre innkjøpsprosessen mer oversiktlig og sikre at korrekte maler benyttes. Vi vil kunne styre konkurransegrunnlag, mottak og evaluering av tilbud, tildeling og oppfølging gjennom et slikt verktøy. Systemet vil gi en fullstendig oversikt over de avtaler kommunen har, og også forenkle prosessene der vi har store rammeavtaler som krever minikonkurranser.

Vi har tidligere vært ute på anbud og valgt Merzell som vårt koordinerende verktøy. Denne prosessen er imidlertid fryst som en følge av kommunesammenslåingen med Asker og Hurum.

Utfordringer

Alle med innkjøpsansvar/budsjettansvar i Røyken kommune skal ha grunnleggende kunnskap og forståelse for innkjøp i offentlig virksomhet og være i stand til å gjennomføre innkjøp.

Regelverket rundt offentlige anskaffelser er imidlertid komplisert, og det er en utfordring å gjøre det kjent for alle som utfører innkjøp. Kontinuerlig opplæring i offentlige anskaffelser, regelverk og rutiner, og ikke minst bruk av avtaler, må derfor prioriteres.

Det har vist seg å være krevende å få alle enhetene til å bruke avtaler som er inngått. For innkjøpsavdelingen er det en utfordring å skape en gjennomgående forståelse for den totale verdien av de avtalene som inngås. Det kan oppleves urimelig å måtte betale dyrere for en vare som inngår i en avtale, når samme vare kan skaffes billigere fra leverandører utenfor avtalen. Her er det viktig å være klar over at selv om en enkelt vare kan være dyrere, så er leverandøren tildelt kontrakt ut fra et totalvolum og målt opp mot alle leverandørene som leverte inn tilbud.

Manglende koordinering av innkjøpsbehov mellom virksomhetene kan føre til brudd på innkjøpsreglementet, og at vi går glipp av potensielle stordriftsfordeler.

Kort oppsummert har vi disse utfordringene rundt innkjøp i Røyken kommune:

- ta i bruk nytt elektroniske verktøy for håndtering av konkurranser og opplæring rundt dette.
- oppfølging/opplæring av gamle og nye brukere av e-handel.
- sørge for at nøkkelpersoner har høy kompetanse innen anskaffelsesfagfeltet.
- øke lojaliteten til inngåtte avtaler.
- for lite oppfølging av kontrakter etter signering.
- stor variasjon i bestillerkompetanse.
- avtaleforståelse og bruk av inngåtte avtaler.

Regelverket rundt offentlige anskaffelser

[Lov om offentlige anskaffelser](#) og [Forskrift om offentlige anskaffelser](#) legger premissene for hvordan offentlige innkjøp skal foregå. Loven og forskriften gjelder for statlige, kommunale og fylkeskommunale virksomheter og offentligrettslige organer. [Offentlighetsloven](#) åpner for innsyn i anskaffelsesprosessen og tilbudene som gis. Formålet er å sikre en reell klageadgang før kontrakter inngås.

Regelverket stiller blant annet krav til:

- konkurranse
- likebehandling
- åpenhet/etterprøvnbarhet
- objektive kriterier
- anskaffelser over 1,1 million kroner må publiseres på den nasjonale databasen www.doffin.no
- alle anskaffelser med en verdi på over 100.000 kroner eks. mva må protokollføres.
- klageadgang

Miljø og klima

Ved innkjøp skal Røyken kommune så langt det er mulig etterspørre klima- og miljøvennlige varer og tjenester. Kommunen skal gjennom sine innkjøp bidra til å minske klimagassutslipp.

Det innebærer at bestiller skal ta hensyn til varens holdbarhet og kvalitet, transportløsninger, forbruk av energi og utslipp av klimagasser i planleggingen og gjennomføringen av innkjøp. Det skal alltid vurderes i hvilken grad det kan og skal stilles miljøkrav - enten i kravspesifikasjonen, som kvalifikasjonskrav eller som tildelingskriterium.

Varer som skal utfases skal selges eller gjenbrukes dersom det er mulig. Varer som må kastes eller destrueres, skal håndteres på en mest mulig miljøvennlig måte. Kommunens ansatte bør vurdere nøye om innkjøpet de planlegger er nødvendig. Bruktkjøp og reparasjon skal vurderes før vi kjøper nytt, og vi skal være kritiske til innkjøp av engangsprodukter.

Kommunestyret i Røyken har vedtatt en energi- og klimaplan for 2017-2020. I denne planen er det klare målsetninger om å redusere utslipp og energibruk. Kommunens egen virksomhet skal blant annet redusere klimagassutslippene med 50 % og sitt eget energiforbruk med 20 % innen 2020 (i forhold til 2007-nivå). Riktige innkjøp av produkter som inngår i tjenesteproduksjonen er viktig for å nå målene som er satt i Røyken kommunes energi- og klimaregnskap.

Røyken kommune er dessuten en miljøfyrtårnkommune. Så lenge Røyken kommune er en miljøfyrtårnkommune, skal generelle bransjekrav for miljøfyrtårn legges til grunn for offentlige anskaffelser.

Les mer om kommunens miljøforpliktelser i vedlegg 2.

Etisk handel og arbeidslivskriminalitet

Røyken kommune har nulltoleranse for arbeidslivskriminalitet, korrupsjon og sosial dumping.

Offentlig sektor er landets største kunde og forbruker av varer, og har dermed stor påvirkningskraft. I dette ligger også et stort ansvar. Røyken kommune har et ansvar for å bidra til å bekjempe svart økonomi og arbeidslivskriminalitet.

Det innebærer at vi må vurdere hvilke anskaffelser som har høy risiko for å bli berørt av arbeidslivskriminalitet. Kommunen skal gjennomføre risikovurdering og løpende kontraktsoppfølging. Ved mistanke om uregelmessigheter skal kommunen kontrollere at leverandørens ansatte og innleide arbeidstakere har lønns- og arbeidsvilkår i samsvar med gjeldende forskrifter og tariffavtale. Røyken kommune skal være en pådriver for at leverandører og underleverandører overholder lovpålagte krav til lønns- og arbeidsvilkår.

Etisk handel innebærer dessuten at Røyken kommune skal unngå handel med leverandører som:

- benytter barnarbeid og tvangsarbeid
- bryter grunnleggende krav til menneskerettigheter
- bryter arbeidstakerrettigheter som retten til å organisere seg

Dette er en stor utfordring, i og med at mange av varegruppene som kommunen kjøper inn er produsert i lavkostland der arbeidstakernes rettigheter er svake.

Det står mer om etisk handel og tiltak for å motvirke arbeidslivskriminalitet i vedlegg 3.

Lokale leverandører

Røyken kommune skal jobbe aktivt for å stimulere til nye arbeidsplasser i Røyken og vekst for det lokale næringslivet. Høsten 2017 er en ny næringssjef på plass, og dette blir en av oppgavene for næringssjefen.

Anskaffelser over 1,1 millioner kroner skal publiseres på Doffin. Når Røyken kommunen har utlysninger på Doffin, har vi rutiner for å ta kontakt med lokale tilbydere og gjøre dem oppmerksom på utlysningen. Når leverandør skal velges, kan kommunen imidlertid ikke favorisere lokale leverandører dersom andre tilbydere leverer tilbud som svarer bedre til bestillingen.

For anskaffelser under 1,1 millioner kroner åpner lovverket for at Røyken kommune kan ta direkte kontakt med leverandørene, deriblant lokale leverandører. Minimum tre leverandører skal da forespørres.

Lærlinger

Anskaffelseslovens § 7 slår fast at norske kommuner skal stille krav om at leverandører i utvalgte bransjer er tilknyttet en lærlingordning. Dette kravet gjelder i bransjer hvor departementet i forskrift har definert at det er særlig behov for læreplasser.

Røyken kommune skal derfor stille et slikt krav til leverandører i disse bransjene, og for øvrig oppfordre leverandører til å ta inn lærlinger.

Røyken kommune har for øvrig en egen handlingsplan for lærlinger, og har som målsetting å ha minst én lærling per 1000 innbyggere. Dette målet ble nådd med god margin i 2016.

Vekting mellom pris og kvalitet

Røyken kommune skal tildele kontrakt til den leverandøren som har levert det mest økonomisk fordelaktige tilbudet basert på fastsatte tildelingskriterier.

I en anbudsrunde vektlegger Røyken kommune ulike tildelingskriterier som pris, kvalitet, service, leveringstid, klimautslipp m.m. Vi vurderer alltid pris og kvalitet opp mot hverandre, men vekting mellom disse to tildelingskriteriene vil variere fra anbud til anbud.

Roller

For enkeltkjøp er det virksomhetsleder/budsjetteier som eier anskaffelsen og som er ansvarlig for at anskaffelsen skjer i henhold til loverket.

Rammeavtaler inngås der flere virksomhetsområder har gjentatte kjøp innenfor de samme vare- og tjenestegruppene.

Forholdet mellom budsjettansvarlig/eier av anskaffelsen og innkjøpsenheten er beskrevet i vedlegg 1.

Forholdet til andre selskaper

Kommunale foretak innunder Røyken kommune skal følge prinsippene i denne innkjøpsstrategien.

Røyken Eiendom AS (REAS) har egne rutiner og innkjøpsrådgivere som bistår REAS i forbindelse med byggeprosjekter. Disse samarbeider tett med innkjøpsavdelingen i Røyken kommune.

Røyken kommune anmoder våre IKS-er og andre selskaper vi har eierandeler i om å følge prinsippene i denne innkjøpsstrategien.

Vedlegg 1 – Roller og ansvar i anskaffelsesprosessen

Illustrasjonen viser roller og ansvar i anskaffelsesprosessen ved enkeltkjøp/tjenestekjøp .

Hvem	Ansvar
Budsjettansvarlig = Eier anskaffelsen	<ul style="list-style-type: none"> • Vurdere behov, ta initiativ, eie anskaffelsen og avtalen/kontrakten • Ansvar for at lover og forskrifter blir fulgt og at virksomheten til enhver tid innehar nødvendig kompetanse for gjennomføringen av anskaffelser • Utføre anskaffelsene i tråd med gitte budsjetttrammer • Funksjonelle/tekniske krav i anbudsutlysningen (kravspesifikasjon) • Evaluere og følge opp avtalen/kontrakten • Garantioppfølging og reklamasjon
Innkjøpsenheten	<ul style="list-style-type: none"> • Samordne innkjøp • Inngå avtaler/kontrakter felles for kommunen • Kvalitetssikre og bistå ved anskaffelser • E-handel; systemeier – drift og videreutvikling • Avtaleforvalter og Konkurransgjennomføringsverktøy: systemeier- drift og videreutvikling • Oppdatering policy, rutiner og strategi iht regelverk • Maler for anbudsutlysning, aktuelle brevmal, protokoll, evalueringsskjemaer og innkjøpsvilkår • Avtaleforvaltning og kontraktsoppfølging

Rammeavtaler

Rammeavtaler inngås der flere virksomhetsområder har gjentatte kjøp av et visst omfang innenfor samme vare-/tjenestegruppe. Rammeavtaler er bindende og skal benyttes. Virksomhetsleder er ansvarlig for virksomhetens avtalelojalitet. Virksomhetene melder inn behov og ønske om rammeavtaler til nye produkter eller tjenester, og deltar i brukergrupper slik at kommunens behov blir sikret.

Illustrasjonen viser roller og ansvar i anskaffelsesprosessen ved utarbeidelsen av rammeavtaler.

Hvem	Ansvar
Budsjettansvarlig = Eier anskaffelsen	<ul style="list-style-type: none"> • Kontakte innkjøpsenheten ved behov eller ønske om rammeavtale på vare eller tjeneste • Delta i brukergrupper for utarbeidelse av kvalifikasjonskrav, kravspesifikasjon og tildeling, konkurranseform, kjøpsbetingelser og utvelgelse av leverandør. • Inngå og eie rammeavtaler • Melde problemer med eksisterende avtaler til innkjøpsenhet.
Innkjøpsenheten	<ul style="list-style-type: none"> • Vurdere behov og ta initiativ på bakgrunn av regnskapsanalyser og mulighet for økonomisk gevinst • Etablere og lede brukergrupper for anskaffelsen. • Utlyse og støtte ved evaluering og forhandle ved kontraktsinngåelse • Innkjøpsenheten inngår og eier de rammeavtaler som ikke har noen annen klar eier i virksomhetene. • Opplæring og informasjon til virksomhetene • Leverandøroppfølging • Oppfølge og evaluere avtalene • Maler for anbudsutlysning, aktuelle brevmal, protokoll, evalueringsskjemaer og innkjøpsvilkår

Vedlegg 2 – Forpliktelser til miljø og samfunnsansvar

I formålsparagrafen LOA § 1 understrekes det at offentlige anskaffelser skal baseres på forretningsmessighet og likebehandling. Regelverket skal også bidra til at det offentlige opptre med stor integritet, slik at allmennheten har tillit til at offentlige anskaffelser skjer på en samfunnstjenlig måte.

Regjeringen har lansert en handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser. Regjeringens mål er å få et forbruk og en produksjon som er mest mulig bærekraftig. Offentlig sektor må gå foran og vise vei. Det betyr at stat, kommune og fylkeskommune må tilrettelegge for miljø- og samfunnsansvar gjennom sine styringssystemer og at kompetansen på området styrkes

Miljø

Røyken kommune er en Miljøfyrtårnkommune. I Miljøfyrtårns [generelle bransjekrav](#) er det beskrevet retningslinjer for innkjøp. Så lenge Røyken kommune er en Miljøfyrtårnkommune skal disse legges til grunn for offentlige anskaffelser i kommunen.

Målsetninger for kommunale innkjøp

Når Røyken kommune inngår i rammeavtaler for offentlige innkjøp, skal det ved neste reforhandling stilles krav om oppfylling av de generelle bransjekrav for bransjer der dette er relevant. Miljøfyrtårns spesielle bransjekrav gjelder for følgende kommunale virksomheter, IKS og samarbeider:

- [Barnehage](#)
- [Beboerinstitusjon](#)
- [Hjemmebaserte tjenester](#)
- [Legekontor/legevakt/ helsestasjon](#)
- [Sykehjem](#)
- [IKT-bruk/leveranse](#)
- [Grunnskole / SFO](#)
- [Skole](#)
- [Brannvesen](#)
- [Kontorvirksomhet](#)
- [Idrettsanlegg](#)
- [Parkvesen](#)

Miljø i anskaffelser gjelder også en rekke produktgrupper:

- Forbruksmateriell
- Rekvisita
- Elektronikk/data/telefoni
- Maskiner og utstyr til tjenesteproduksjon
- Klær og tekstiler
- Kontor, skole, barnehage, institusjons møbler

Merkeordninger for riktig miljøvalg

For tjenester kan kriterier som tilfredsstillende ISO 14001, Miljøfyrtårn eller Svanen legges til grunn i anskaffelsen.

Etisk handel

Etisk handel innebærer:

- Samfunnsansvarlig næringsvirksomhet som ivaretar menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, utvikling og miljø i hele verdikjeden.
- Kontinuerlig arbeid for håndfaste forbedringer av sosiale og miljømessige forhold knyttet til produksjon av varer og tjenester.
- Å ta samfunnsansvar i vid forstand, gjennom å motarbeide ulovlig og uetisk adferd på ulike områder som for eksempel korrupsjon

Eksempler på dette kan være tvangsarbeid/slavearbeid, fagorganiserte og kollektive forhandlinger, barnarbeid, diskriminering, brutal behandling, lønn, arbeidstid, ledelsessystemer hos leverandøren og dyrevelferd. Mer detaljert informasjon finnes hos [Initiativ for etisk handel](#) og [KS sine etiske retningslinjer for anskaffelser](#).

Som medlemskommune i KS er kommunen forpliktet til å hensyn til etisk handel i anskaffelsene.

Målsetninger for kommunale innkjøp – etisk handel

Når Røyken kommune inngår rammeavtaler legges [etiske](#) krav til grunn for arbeidet med anskaffelsene.

Merkeordning etisk handel

Det finnes ingen aktuell merkeordning for etisk handel utover Fairtrade-merket.

Målsetninger for kommunale innkjøp

Som medlem forplikter kommunen seg til å praktisere nulltoleranse for alle former for korrupsjon i all sin virksomhet og å få på plass egnede tiltak mot korrupsjon.

Økologiske varer

Røyken kommune er med i prosjektet for fremme av bruk av økologisk mat i Drammensregionen. Økologisk Drammensregion har som mål å bygge opp kompetanse og øke omsetningen på økologisk mat i regionen.

Målsetninger for kommunale innkjøp – økologisk mat

I energi- og klimaplanen for 2017-2020 for Røyken kommune er det satt et mål om 30 % økologisk mat i kommunale kantiner. Når Røyken kommune inngår i rammeavtaler for offentlige innkjøp, skal det ved neste reforhandling stilles krav som kan bidra til å nå målsetningene for økologisk mat for produktgrupper der dette er relevant. Relevante produktgrupper er:

- Alle typer matvarer
- Alle typer drikkevarer
- Alle typer naturtekstiler (bomull, lin, bambus)

Merkeordning økologisk mat

For produkter som tilfredsstiller økologiske varer gjelder flere merker.

Klima og energi

Røyken kommune har vedtatt en energi- og klimaplan. I denne planen er det satt et sterkt fokus på energi og klimavennlig drift av Røyken kommune og feie for egen dør. Det er vedtatt målsetninger om å redusere utslipp og energibruk.

Kommunens egen virksomhet skal redusere klimagassutslippene med 50% og sitt eget energiforbruk med 20% innen 2020 i forhold til 2007-nivå. Røyken kommune/REAS (Røyken eiendom) har et mål om at årlig energiforbruk per m² ikke skal overstige energiforbruket per m² for 2015. Røyken kommune lager årlig et klima- og energiregnskap for sin drift. Riktige innkjøp av produkter som inngår i tjenesteproduksjon er svært viktig for å nå de mål som er satt i Røyken kommunes energi- og klimaregnskap.

Målsetninger for kommunale innkjøp – klima og energi

Når Røyken kommune inngår i rammeavtaler for offentlige innkjøp, skal det ved neste reforhandling stilles krav som kan bidra til å nå målsetningene for klima og energi for produktgrupper der dette er relevant. Relevante produktgrupper er:

- Tjenester og produkter som er energikrevende
- Tjenester og produkter tilknyttet transport
- Tjenester og produkter knyttet til avfall og avfallshåndtering
- Tjenester og produkter med energi og klimaintensiv 3. parts leverandør

Man skal oppfordre leverandører av varer og tjenester til å levere klimagassregnskap. Dette er spesielt viktig for transporttjenester.

Merkeordninger Energi og klima

Energy star er en merkeordning for IT-relatert utstyr og har fokus på energibruk. Ved innkjøp av den type utstyr bør det alltid stilles krav til Energy Star-merkede produkter eller tilsvarende. Klimanøytralitet er knyttet til produktets eller tjenesteleverandørens direkte utslipp under produksjon av tjenesten/produktet. [Forbrukerombudet har definert](#) hva Klimanøytralitet er i markedsføringssammenheng. Kriterier for Klimanøytralitet kan legges til grunn i alle anskaffelser på produktnivå eller på driftsnivå.

Forbruk og avfall

Det mest miljøvennlige forbruket er det forbruket som ikke finner sted. Kommunens ansatte bør vurdere nøye om det virkelig er nødvendig med det innkjøpet de planlegger. Hvis svaret på dette er ja bør man vurdere bruktkjøp og reparasjon før man kjøper nytt. Man skal i tillegg være kritisk til innkjøp og bruk av engangsprodukter.

De aller fleste varer vi kjøper er emballerte. Røyken kommune er kontrollmedlem i non-profit-organisasjonen ”Grønt punkt Norge”. Dette er en kollektiv returordning som sørger for at all kildesortert emballasje blir gjenvunnet. Dette innebærer at vi plikter å stille krav til våre norske vareleverandører om at de også er medlem i Grønt Punkt eller tilsvarende.

Vedlegg 3 – Svart økonomi er en tyv

Strategiske grep for å hindre svart økonomi og arbeidslivskriminalitet ved anskaffelser i kommuner og fylkeskommuner

Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ) har utarbeidet 10 gode råd for å hindre svart økonomi og arbeidslivskriminalitet i kommuner og fylkeskommuner. Man må:

-Ta aktive grep for å motvirke svart økonomi og arbeidslivskriminalitet -

Å ta forholdsregler for å hindre svart økonomi og arbeidslivskriminalitet er et samfunnsansvar som i særdeleshet påligger innkjøp i offentlig sektor. Å tillate useriøse aktører og kriminalitet i slike kontrakter har store konsekvenser. Svart økonomi og arbeidslivskriminalitet undergraver rettferdig konkurranse, arbeidstakernes rettigheter og finansieringen av velferd. Svart økonomi er også uforenelig med et godt tjenestetilbud. Svart økonomi skaper ikke verdier og velferd, men finansierer kriminell virksomhet. Dette må tas på alvor:

- Vurder hvilke anskaffelser som har høy risiko for å bli utsatt for svart økonomi og arbeidslivskriminalitet.
- Still høye krav til leverandører og underleverandører i disse anskaffelsene, slik at useriøse og kriminelle aktørene ikke får tilgang til kontraktene.
- Følg opp disse anskaffelsene spesielt, ved å bruke de gode verktøyene som finnes og ved å gjennomføre nødvendig kontroll gjennom hele kontraktsperioden.

Difi, BNL, Fellesforbundet og KS har utarbeidet spesielle kontraktsbestemmelser som skal sikre seriøsitet i bygg- og anleggskontrakter, ([Seriositetsbestemmelser for bygg- og anleggskontrakter](#)). Dette er ett av flere gode verktøy som åpenbart vil ha god effekt dersom de brukes aktivt.

SMSØ har sett behovet for å samle 10 gode råd for en anskaffelsesstrategi rettet spesifikt mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet i kommuner og fylkeskommuner. Rådene tar utgangspunkt i beste praksis. Dette er ikke en fasit, men et grunnlag eller en mal den enkelte kommune og fylkeskommune kan ta utgangspunkt i for et slikt vedtak.

Vedtaket bør utarbeides i samarbeid med partene i arbeids- og næringslivet lokalt.

1. Ta et klart standpunkt: Vi skal ikke ha svart økonomi eller arbeidslivskriminalitet i våre anskaffelser

Vi skal rette en ekstra innsats mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet.

Gjennom innsatsen skal vi så langt det er mulig hindre at de useriøse og kriminelle aktørene får tilgang til kontraktene. Dette gjør vi ved å stille ekstra høye krav til leverandører og underleverandører der risikoen for svart økonomi og arbeidslivskriminalitet er størst.

Vi skal ha egne rutiner for oppfølging og sanksjonering av kontraktsbrudd i disse anskaffelsene.

Vi rapporterer alle tilfeller av svart økonomi og arbeidslivskriminalitet til kontrollmyndighetene og/eller politiet.

2. Rett innsatsen inn der risikoen er størst

Risikoen for svart økonomi og arbeidslivskriminalitet er etter Skatteetatens erfaring høy i enkelte typer anskaffelser, slik som f.eks:

- Bygg og anlegg, rehabilitering mv
- Renhold
- Bilvask og bilpleie

Selv om dette er typiske eksempler, må vi gjennomføre en konkret risikovurdering hos oss.

Når risikoen er høy, stiller vi spesielle krav i kontraktene og vi har egne rutiner for oppfølging og sanksjonering: Vi retter en ekstra innsats mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet.

3. Gå konkret til verks - dette ser vi etter:

For å sikre oss mot arbeidslivskriminalitet og svart økonomi må vi ha leverandører og underleverandører der:

- Lønns- og arbeidsforhold er i orden
- Registrering, oppgavelevering og betaling av skatter og avgifter er i orden
- Tilstrekkelig fagkunnskap er på plass
- Det er lett og oversiktlig å vite hvem vi handler med, hvem som jobber for oss, og hvem vi betaler til

Vi stiller relevante kvalifikasjonskrav for å sikre oss at leverandøren har evne til å gjennomføre kontrakten ut fra disse punktene. Dette inkluderer også lovpålagte godkjenninger, slik som f.eks godkjenning i Renholdsregisteret.

Billigst er ikke alltid best. Dersom et tilbud er unormalt lavt bør dette avvises. Dette krever at vi gjør en konkret vurdering av tilbudene. For å oppnå det beste forholdet mellom pris og kvalitet må det legges til rette for å vurdere kriterier som sosiale hensyn, kvalitet, innovasjon, miljø, livsløpskostnader, pris m.m. ved tildeling av kontrakter.

4. Begrens antall ledd i kontraktskjeden

Ved å begrense antall ledd i kontraktskjeden gjør vi oppfølgingen lettere og mer effektiv. Samtidig blir det vanskeligere å skjule arbeidslivskriminalitet og svart økonomi.

Seriøsitetsbestemmelsene for bygg- og anleggskontrakter sier at leverandøren ikke kan ha flere enn to ledd underentreprenører i kjede under seg uten byggherrens skriftlige samtykke.

Tilsvarende eller strengere begrensninger bør gjøres også i andre anskaffelser der vi vurderer risikoen som høy.

5. Sett krav til fagkunnskap

Ved å sette krav til faglærte og lærlinger sikrer vi kvalitet og seriøsitet både på kort og lang sikt. Bestemmelser for bruk av lærlinger generelt er under utarbeidelse av regjeringen.

Eksempelvis er det i Seriøsitetsbestemmelsene for bygg- og anleggskontrakter satt et prosentkrav for arbeidede timer utført av personer med fagbrev, svennebrev eller dokumentert fagopplæring, (minimum 40%). Videre er det satt et prosentkrav til arbeidede timer utført av lærlinger, (minimum 7%). Begge kravene kan også oppfylles av personer som er oppmeldt etter Praksiskandidatordningen, jf opplæringslova § 3-5.

Prosentatsene vil være under revisjon. I enkelte regioner eller prosjekter kan det være aktuelt å stille strengere krav. Det kan også etter de lokale forhold være aktuelt å stille ytterligere krav til enkelte fag. Endringer anbefales drøftet med partene i arbeidslivet og bransjene lokalt.

I andre anskaffelser, der vi vurderer risikoen som høy, bør det stilles tilsvarende eller strengere krav til faglærte og lærlinger.

6. Vit hvem som arbeider for oss

Vi kontraktsfester at alle underentreprenører i hele kontraktskjeden skal være kjent for oss før arbeidet tar til. Videre skal alle ansatte på prosjektet være navngitt før oppmøte.

Vi kontraktsfester at alle arbeidstakere skal bære gyldig HMS-kort der regelverket krever det.

7. Vit hvem vi betaler til

Vi kontraktsfester at all betaling i hele kontraktskjeden skal gå via bank, både til virksomheter og til ansatte

Difi's standard kontraktskrav gir eksempler på dokumentasjon som kan kreves fremlagt for å kontrollere at kravene til lønns- og arbeidsvilkår er oppfylt. Vi skal kunne kontrollere at lønn og annen godtgjørelse faktisk har gått til den personen som har utført arbeidet.

8. Krev innsyn i relevante skatteopplysninger

Vi kontraktstester at alle firma i kontraktskjeden skal gi oss fullmakt til å innhente relevante skatteopplysninger før kontraktsinngåelse og i hele kontraktsperioden.

Dette gjør vi via Skatteetatens ordning Registerinfo (SKAV-skjema) eller tilsvarende ordning.

Gjennom Registerinfo får vi bl.a tilgang til opplysninger om registrering for merverdiavgift, at merverdiavgiftsoppgaver og A-melding er levert de siste 6 månedene, og om skatter og avgifter er betalt.

9. Gjennomfør kontroller

Vi gjennomfører kontroller der risikoen er høy. Det betyr å legge inn tilstrekkelige ressurser på dokumentasjonsgjennomgang og stedlig kontroll for å sikre at kontraktens krav blir oppfylt.

Kontroller skal gjennomføres i hele kontraktsperioden.

Difis anbefalte standard kontraktskrav for lønns- og arbeidsvilkår gir oss adgang til å foreta anmeldte eller uanmeldte stedlige kontroller hos leverandør/underleverandør, og ved lokasjon der tjenesten utføres. En slik kontroll kan inkludere tilgang til lønns- og personalsystemer.

Vi gjennomfører kontroll av HMS-kort og annen kontroll på arbeidsplassene.

10. Bruk de gode verktøyene som finnes

Difi har samlet gode verktøy for å stille og følge opp krav til lønns- og arbeidsvilkår. Dette finnes på nettstedet <http://www.anskaffelser.no/sosial-dumping>.

Kontraktskrav

Vi benytter Difi's [standard kontraktskrav om lønns- og arbeidsvilkår](#) som utgangspunkt for våre kontraktskrav i hele kontraktskjeden

Vi skal kontraktstefte sanksjoner i hele kontraktskjeden for brudd på kontraktskravene, herunder også sen innsending av dokumentasjon, samt dersom leverandøren ikke leverer egenrapporteringsskjema innen fastsatt frist. Tiltak og sanksjoner skal iverksettes ut fra bruddets alvorlighetsgrad og omfang. Mulige sanksjoner er retting, dagbøter, tilbakeholdelse av kontraktssum, stans og heving.

Vi benytter bransjespesifikke seriøsitetsskrav der disse finnes.

For å sikre seriøsitet i bygg- og anleggskontrakter har Difi, BNL, Fellesforbundet og KS utviklet et sett egne [seriøsitetsskrav](#). Dokumentet brukes i sin helhet som et vedlegg til kontrakten. Bestemmelsene stiller bl.a krav til faglærte håndverkere og lærlinger i prosjektene, HMS-kort, pliktig medlemskap i StartBank eller tilsvarende leverandørregister og begrensninger i adgangen til bruk av underleverandører.

Oppfølging

Vi benytter Difi's [veileder om beste praksis](#) som utgangspunkt for arbeidet vårt med oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår.

Veilederen om beste praksis deler inn tiltakene i hva vi *må, bør og kan* gjøre. "Bør" og "kan"-tiltakene er ment for områder med høy risiko, slik som f.eks bygg, anlegg og rehabilitering mv, renhold, bilvask og bilpleie og andre anskaffelser etter en risikovurdering. Vi skal derfor bruke tiltakene i veilederen fullt ut (må, bør og kan) så langt det passer.

I tillegg til vår egen oppfølging har både [byggenæringen](#) og [bilbransjen](#) utviklet sine egne veiledere for valg av seriøse underentreprenører. Hovedleverandøren skal bruke malene og sjekklistene som en del av sitt kvalitetsystem.

Søk råd hos partene i arbeids- og næringslivet

Disse gode rådene er utarbeidet som et utgangspunkt som kan passe i hele landet. Samtidig er det slik at det kan være store forskjeller fra sted til sted og fra fag til fag.

SMSØ anbefaler at et vedtak om en anskaffelsesstrategi rettet spesifikt mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet diskuteres med partene i arbeids- og næringslivet.

8. Krev innsyn i relevante skatteopplysninger

Vi kontraktstester at alle firma i kontraktskjeden skal gi oss fullmakt til å innhente relevante skatteopplysninger før kontraktsinngåelse og i hele kontraktsperioden.

Dette gjør vi via Skatteetatens ordning Registerinfo (SKAV-skjema) eller tilsvarende ordning.

Gjennom Registerinfo får vi bl.a tilgang til opplysninger om registrering for merverdiavgift, at merverdiavgiftsoppgaver og A-melding er levert de siste 6 månedene, og om skatter og avgifter er betalt.

9. Gjennomfør kontroller

Vi gjennomfører kontroller der risikoen er høy. Det betyr å legge inn tilstrekkelige ressurser på dokumentasjonsgjennomgang og stedlig kontroll for å sikre at kontraktens krav blir oppfylt.

Kontroller skal gjennomføres i hele kontraktsperioden.

Difis anbefalte standard kontraktskrav for lønns- og arbeidsvilkår gir oss adgang til å foreta anmeldte eller uanmeldte stedlige kontroller hos leverandør/underleverandør, og ved lokasjon der tjenesten utføres. En slik kontroll kan inkludere tilgang til lønns- og personalsystemer.

Vi gjennomfører kontroll av HMS-kort og annen kontroll på arbeidsplassene.

10. Bruk de gode verktøyene som finnes

Difi har samlet gode verktøy for å stille og følge opp krav til lønns- og arbeidsvilkår. Dette finnes på nettstedet <http://www.anskaffelser.no/sosial-dumping>.

Kontraktskrav

Vi benytter Difi's [standard kontraktskrav om lønns- og arbeidsvilkår](#) som utgangspunkt for våre kontraktskrav i hele kontraktskjeden

Vi skal kontraktstefte sanksjoner i hele kontraktskjeden for brudd på kontraktskravene, herunder også sen innsending av dokumentasjon, samt dersom leverandøren ikke leverer egenrapporteringsskjema innen fastsatt frist. Tiltak og sanksjoner skal iverksettes ut fra bruddets alvorlighetsgrad og omfang. Mulige sanksjoner er retting, dagbøter, tilbakeholdelse av kontraktssum, stans og heving.

Vi benytter bransjespesifikke seriøsitetskrav der disse finnes.

For å sikre seriøsitet i bygg- og anleggskontrakter har Difi, BNL, Fellesforbundet og KS utviklet et sett egne [seriøsitetskrav](#). Dokumentet brukes i sin helhet som et vedlegg til kontrakten. Bestemmelsene stiller bl.a krav til faglærte håndverkere og lærlinger i prosjektene, HMS-kort, pliktig medlemskap i StartBank eller tilsvarende leverandørregister og begrensninger i adgangen til bruk av underleverandører.

Oppfølging

Vi benytter Difi's [veileder om beste praksis](#) som utgangspunkt for arbeidet vårt med oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår.

Veilederen om beste praksis deler inn tiltakene i hva vi *må, bør og kan* gjøre. "Bør" og "kan"-tiltakene er ment for områder med høy risiko, slik som f.eks bygg, anlegg og rehabilitering mv, renhold, bilvask og bilpleie og andre anskaffelser etter en risikovurdering. Vi skal derfor bruke tiltakene i veilederen fullt ut (må, bør og kan) så langt det passer.

I tillegg til vår egen oppfølging har både [byggenæringen](#) og [bilbransjen](#) utviklet sine egne veiledere for valg av seriøse underentreprenører. Hovedleverandøren skal bruke malene og sjekklisterne som en del av sitt kvalitetsystem.

Søk råd hos partene i arbeids- og næringslivet

Disse gode rådene er utarbeidet som et utgangspunkt som kan passe i hele landet. Samtidig er det slik at det kan være store forskjeller fra sted til sted og fra fag til fag.

SMSØ anbefaler at et vedtak om en anskaffelsesstrategi rettet spesifikt mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet diskuteres med partene i arbeids- og næringslivet.